

bezok i bezočan). Autorica u zaključku upozorava da bi rječnici morali bilježiti rezultate desinonimizacije jer je riječ o novim leksičkim jedinicama.

U posljednjem poglavlju pod naslovom *Frazeološki izazovi* (281–297) autorica preispituje granice frazema i otvara gramatička i pravopisna pitanja u frazeologiji (npr. rastavljeno ili sastavljeno pisanje, pisanje s crticom, pisanje velikog ili malog slova) o kojima se u hrvatskome jezikoslovlju nije raspravljalo ili o kojima ne postoje suglasja. Osobitu pozornost posvećuje obradi konverzije u frazeološkim rječnicima na razini sastavnica i na razini frazema. Raščlamba tih pitanja provedena je na općejezičnim (Anić) i frazeološkim rječnicima (Menac, Matešić, Menac–Fink–Venturin). Autoričina su

promišljanja i spoznaje iznesene u ovome poglavlju poticajna za frazeologiju, semantiku, sintaksu i ortografiju.

Branka Tafra svojim je radovima objavljenim u ovoj knjizi utrla put prema područjima koja još nisu u kroatistici, ali ni u općem jezikoslovlju do kraja istražena, bilo da je riječ o leksikološko-leksikografskim (sinonimija, paronimija, leksikalizacija) ili o gramatičkim temama (brojevnje riječi, konverzija, razgraničenje roda i spola, kategorija osobnosti, kategorija roda). Knjiga ima veliku teorijsku vrijednost, ali se na tome ne ograničava, nego nudi rješenja i razradu praktične primjene iznesenih spoznaja. Pisci gramatika i leksikografi te će teorijski valjano utemeljene spoznaje i argumentirane zaključke ubuduće morati uzeti u obzir.

Marija Turk

ZNAČAJNA ČAKAVOLOŠKA MONOGRAFIJA

Silvana Vranić

ČAKAVSKI EKAJSKI DIJALEKT: SUSTAV I PODSUSTAVI

(Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za kroatistiku, Biblioteka časopisa *Fluminensia*, knj. 1, Rijeka, 2005.)

- I. Knjiga Silvane Vranić *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*, prvijenac u Biblioteci *Fluminensije*, časopisa za filološka istraživanja Odsjeka za kroatistiku Filozofskoga fakulteta u Rijeci, predočava znanstvenoj javnosti rezultate i sulus autoričina istraživanja sjeverozapadnoga čakavskoga jezičnoga kompleksa započetoga 1993. a zaključenoga obranom doktorske disertacije 1999. godine na Filozofskom fakultetu u Rijeci.
- Knjiga se temelji na disertaciji koja je užoj znanstvenoj javnosti u općim crtama poznata već sedam godina. Kao što je u takvim slučajevima uobičajeno, knjiga nije puka kopija forme i sadržaja predloška. U njoj su dijelovi uobičajeno obvezni u disertaciji preobličeni, neki su posve ili djelomično prekomponirani, neki skra-

ćeni, neki izostavljeni, a poneki ažurirani. Tako se u uvodnom poglavlju disertacije na pedesetak stranica potanko elaborira pojmovlje i terminologija vezana za istraživanja u dijalektologiji, cilj i zadatci istraživanja, razmatranja refleksa jata kao kriterija za diobu i utvrđivanje hrvatskih (osobito čakavskih) dijalekata, pojmovi i termini koji se odnose na predmet istraživanja (ekavski govore unutar sjeverozapadnih čakavskih govora), metodologija istraživanja s osobitim obzirom na koncepciju, primjenu i ovjeravanje vlastitih istraživačkih instrumenata, načini prezentiranja podataka, te argumentacija za eliminiranje iz istraživanja nekih sjevernočakavskih korpusa (primjerice, buzetskoga). Uvod se u knjizi svodi na četiri stranice o najosnovnijem dijalektološkom pojmovlju i terminologiji, te metodološkim načelima po kojima je istraživanje provedeno i ciljevima kojima je bilo usmjereno. Drugo poglavlje na 14 stranica prikazuje doseg, razvoj i kvalitetu prethodnih spoznaja o ekavskome čakavskome ekavskome korpusu u djelima 16 autora tijekom 20. stoljeća.

U odnosu na analogno poglavlje u disertaciji u knjizi je znatno kraćeno i treće poglavlje koje na 16 stranica prikazuje teritorijalni kontinuitet čakavskih ekavskih govora. U knjizi su izostavljeni dijelovi autoričina terenskoga istraživanja o govovima koji ne pripadaju ekavskome korpusu, a bili su identificirani uz pomoć njezinih preliminarnih terenskih upitnika i poslužili su preciznom razmeđavanju dijalekata na istome prostoru. Riječ je o teritorijalno i jezično kontaktnim govovima središnjega ikavsko-ekavskoga dijalekta (s 18 novoutvrđenih terenskih punktova,

otkrivenih ovim istraživanjem), o govovima južnoga ikavskoga dijalekta (s 5 novoutvrđenih terenskih punktova, otkrivenih ovim istraživanjem), i govovima buzetskoga dijalekta (od kojih je jedan novotkriven ovim istraživanjem). Pri dijalekatskom razgraničavanju su korpusu ekavskih govora argumentirano priključena 4 dijalektološka punkta koja su prije ovoga istraživanja pridruživana buzetskome dijalektu. U knjizi je glavina trećega poglavlja usredotočena je na teritorijalni pregled ekavskih idioma, usuglašen s postojećim nalazima u literaturi i pisanim izvorima te nalazima posvjedočenim u autoričnim terenskim upitnicima. Rekapitulacija se ovoga dijela može prikazati i brojčano: ukupno su utvrđena 233 ekavska punkta, od čega ih je 24 na otoku Cresu, 2 na sjevernom dijelu otoka Lošinja (u mjestima imenom Nerezine i Sv. Jakov), 1 punkt u Gorskom kotaru (u mjestu imenom Mrzla Vodica), 18 na uzobalju sjevernoga hrvatskoga primorja (ekavski trsatsko-bakarski govori i ekavski govor mjesta Crikvenice među vinodolskim ikavsko-ekavskim govovima), te govori na Istarskome poluotoku, gdje je 71 punkt na prostoru povijesnoga imena Liburnija uključujući i Opatijski kras, dok je u središnjoj Istri zastupljenost ekavskih punktova (mjesnih govora unutar skupina govora) sljedeća: 65 na Labinštini, 24 na Žminjštini, 15 na Pazinštini, 4 na Motovunštini, i 9 na Boljunštini. Od ukupno 233 ekavska punkta autorica je podatke o 130 punktova preuzela iz literature i drugih pisanih izvora, vlastitim je terenskim upitnicima istražila 103 punkta, a u 68 punktova je snimila i tonske zapise ogleđa govora.

Od 4. do zaključno 21. poglavlja iscrpno je (pojedinačno, primjerima, tabelarno i komentarima) prikazan jezični materijal kojim je argumenirana znanstvena sistematizacija i klasifikacija čakavskih ekavskih govora. Tako se poglavlja 4-8 odnose na najstarije fonološke pojave u ekavskim čakavskim govorima (reflekse pet protojezičnih i starojezičnih jedinica: jata, poluglasa, prednjega istražnjeg nazalnoislogotvornoga sonanta /l/, poglavlja 9. i 10. prikazuju nešto mlađe pojave (realizaciju diftonga i zatvorenih samoglasnika, te promjene samoglasnika u vezi s nazalnim sonantima), u 11. su poglavlju obuhvaćeni akcenatski sustavi, dok se u poglavljima 12.-17. razmatra status ostalih 7 pojava fonološke razine relevantnih za raščlambu i distinkciju među čakavskim ekavskim govorima. Poglavlja 18.-21. obuhvaćaju 4 morfološke pojavnosti svojstvene čakavskim ekavskim govorima, a distinktivne za dijalektološku klasifikaciju: gramatički morfem G jd. i NAV mn. imenica ž. r. kao kontinuantne protojezičnih a-osnova i ja-osnova, potom gramatički morfem I jd. imenica ž. r., te gramatički morfemi G mn. imenica m. i s. r.

Vrlo važnom sistematizacijsko-klasifikacijskom 22. poglavlju, u disertaciji naslovljenom kao "Zaključak" prikladno je u knjizi preimenovan naslov "Čakavski ekavski govori na razini dijalekta i njegovih poddijalekata" i posvećeno mu je 40 stranica (307 - 355).

U 1517 podnožnih bilježaka zgusnuto je mnoštvo podataka, prigodnih napomena i kritičkih zapažanja, među kojima je i pokoja glosa o šire elaboriranim uzgrednim pitanjima koja utječu u ma-

tični misaoni tok. Te su bilješke značajan prinos autoričnim akribičnim nastojanjima za svestranim i minucioznim obuhvatom tematike u svjetlu suvremenih lingvističkih znanstvenih i metodoloških postulata.

U popisu literature navedeno je 159 bibliografskih jedinica, a među prilozima u knjizi je popis terenskih upitnika za utvrđivanje čakavskih ekavskih govora, te popis snimljenih oglada govora izvornih govornika. Četiri tabele, dijalektološka Karta čakavskoga ekavskog dijalekta i njegovih podsustava izdvojene su u zasebnu omotnicu koja je sastavni dio knjige.

Knjizi su pridruženi sažetci na hrvatskome i engleskome jeziku.

II.

Kako je knjiga Silvine Vranić zapravo disertacija Silvine Vranić predočena u odgovarajućem obliku široj stručnoj i znanstvenoj javnosti, prikaz knjige je prigoda da se istoj toj javnosti prenesu prosudbe i ocjene izrečene u završnoj ocjeni disertacije iz 1999., kao i glavni naglasci iz recenzija rukopisa za ovu knjigu 2005. godine.

1.

Rasprava Silvine Vranić *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi* sažimlje rezultate autoričina znanstvenoistraživačkoga rada na sintezi i cjelovitoj dijalektološkoj interpretaciji jednoga segmenta hrvatske organskojezične stvarnosti 20. stoljeća, obuhvaćajući oba njezina lica i lika: konkretni i apstraktni.

Istraživanju su na početku bila postavljena dva cilja. S jedne je strane istraživanje trebalo priskrbiti jezičnih nalaza za potvrde, dopune i korekcije postojećih

spoznaja u dijalektološkoj literaturi o čakavskim ekavskim mjesnim idiomima, za opis njihovih zajedničkih jezičnih značajki i za utvrđivanje teritorijalno-povijesnoga kontinuiteta, radi utvrđivanja njihove pretpostavljene jezične zasebnosti kao cjeline u odnosu na ostale idiome čakavskoga narječja, što bi opravdalo njihovo izdvajanje u novu dijalekatsku jedinicu, autonomnu od drugih. Drugi je cilj istraživanja bio da se čakavski ekavski govori promotre i odrede kao jezični sustav s podsustavima u svojoj strukturi.

Stoga je sinteza spoznaja o istraživanome jezičnome korpusu u ovoj radnji izvedena na dvije razine. Na prvoj se od njih istraživani korpus u usporedbi s drugim čakavskim korpusima određuje kao apstraktni sustav ranga dijalekta, pri čemu se uzima u obzir njegov povijesno-teritorijalni kontinuitet i lingvistička zasebnost proizašla iz njegova unutrašnjega povijesnoga razvoja.

I sistematizacija radi klasifikacije apstraktne razine čakavskih ekavskih govora je dvodijelna, izvanjska i unutrašnja. Pri izvanjskoj su klasifikaciji uzeti u obzir najgušći snopovi izoglosa utvrđeni u svim konkretnim organskim mjesnim govorima s potvrđenim teritorijalno-povijesnim kontinuitetom koji pripadaju tome tipu jezične formacije. Time je potvrđena autonomnost i zasebnost ovoga jezičnoga kompleksa kao dijalekatne formacije u odnosu na ostale komplekse istoga ranga unutar čakavskoga narječja. Pri unutrašnjoj su sistematizaciji ekavskoga dijalekta uzete u obzir razlučnice kojima se unutar dijalekta međusobno odvajaju hijerarhijski niže klasifikacijske podcjeline, poddijalekti.

Na drugoj se razini pri utvrđenju unutrašnje strukture i poddijalekata čakavskoga ekavskoga dijalekta Silvana Vranić poslužila dodatnim kriterijem rubnosti, relativno novim teorijsko-metodološkim instrumentom u klasifikaciji hrvatskih organskih sustava. Unutar čakavskoga ekavskoga dijalekta je prema tako postavljenim kriterijima odredila četiri poddijalekta: *sjeveroistočni istarski*, *središnji istarski*, *primorski* i *otočni*. Svaki se poddijalekt detaljno opisuje teritorijalnim i jezičnim odrednicama, a dodatno se u svakome od njih prema nepostojanju/ postojanju i gustoći rubnih značajki određuje jezgra i periferni pojasi.

Istraživanjem je potvrđeno postojanje povijesno-teritorijalne kompaktnosti ekavskih govora na sjeverozapadu čakavskoga prostora, te njihova jedinstvenost s obzirom na realizaciju ovih jezičnih značajki a) konzekventnost zamjene starojezičnoga jata vokalom /e/; b) pretežitost stare ili starije akcentuacije; c) zadržavanje drukčijega razvoja u većini govora Gsg. NAVpl. imenica ženskoga roda u odnosu na druge podsustave hrvatskoga jezika, ali i podsustave čakavskoga narječja; d) izrazita konzervativnost u realizaciji relacijskoga morfema Gpl. imenica m. i s. r.

Povijesno-teritorijalna kompaktnost i zajedništvo u navedene četiri razlikovne jezične značajke argumentom su za izdvajanje ekavskih čakavskih govora u zaseban dijalekt čakavskoga narječja, za koji Silvana Vranić predlaže naziv *ekavski dijalekt*, češći u dosadašnjoj literaturi, a lingvistički dostatno opravdan bez dodatne atribucije. Utvrđene specifičnosti svake od četiriju podcjelina unutar ovoga

dijalekta dopuštaju njihovo izdvajanje u rangu četiriju poddijalekata: sjeveroistočnoga istarskoga poddijalekata, središnjega istarskoga poddijalekata, primorskoga poddijalekata, te otočkoga poddijalekata.

2.

Ekavski čakavski govori kao jezični sustav ranga dijalekta tek ovim radom dobivaju cjelovit, zaokružen opis. Iako, naime, hrvatska dijalektologija, pa i ona koja se bavila problematikom čakavskog narječja, ima dugu tradiciju, i premda su na ovom dijalekatskom području dug i neizbrisiv trag ostavili mnogi domaći i strani, pa i najvrjedniji dijalektolozi i posebno čakavolozi, sve do ovoga rada nije bilo pravoga i potpunoga uvida ni u razmještaj tih govora, ni u neke lingvističke (dijalektološke) odrednice za njihovu sustavnu identifikaciju. Svoj doktorski rad Silvana Vranić je usmjerila upravo na rješavanje tih pitanja, a širina joj je uvida u dijalekatske značajke područja obuhvaćenog doktorskim radom omogućila da primjerenom metodologijom i lingvistički solidno pripremljena obavi ovaj zadatak značajki.

Postupnost izlaganja s težnjom k utemeljenim zaključcima iziskivala je i dodatne napore. Radi definiranja govora na spornim teritorijima morala se potanko pozabaviti i onim dijalektološkim kompleksima čakavskih govora koji se obuhvaćaju nazivima *ikavski govori*, *ikavsko-ekavski govori* i *buzetski govori*. Njihovo međusobno izdvajanje ili razgraničavanje i lingvističko (dijalektološko) identificiranje dodatni je prinos lingvističkoj slici istarskoga poluotoka, vrlo neujednačenoj i deficitarnoj do ovoga doktorskoga rada.

Rad daje sažet uvid u ukupnost čakavštine i njezin statusa unutar sustava hrvatskoga jezika a djelomično i unutar zapadnojužnoslavenske jezične zajednice. Pri tom se otkrivaju i dijakronijski pokazatelji lingvističkih odnosa unutar lingvističkih korpusa kojima čakavština pripada.

3.

Rad Silvane Vranić *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi* iznimne je znanstvene kvalitete. Autorica jednako umješno interpretira svoje i tuđe podatke, ima kritički odnos prema zaključcima iz literature, služi se korektno i značajki rezultatima svojih prethodnika, daje autoritativna mišljenja i formulira utemeljene zaključke. Temeljna teorijsko-metodološka potka autoričinu istraživanju i klasifikaciji je dijalektološka teorija razlikovnosti Milana Moguš, razrađena u riječkome dijalektološkom krugu, gdje je naučavana u sveučilišnim studijima kroatistike i primjenjivana u znanstvenim istraživanjima i sintezama članova toga kruga, kojemu i autorica pripada. Uz tu temeljnu orijentaciju riječki je filološki krug ostao otvoren i za druge teorijsko-metodološke pristupe. Među inovacije koje su u njemu prihvaćene i razrađene pripada i relativno nova teorija rubnosti u istraživanju dijalekatnih fenomena, koju je inaugurirala Vida Barac Grum u svom prikazu gorskokotarskoga jezičnoga mozaika. Primjena ovoga pristupa pokazala se ključnom u interpretaciji odnosa između sastavnica unutar čakavskoga ekavskoga dijalekta.

U praktičnome smislu najveće je postignuće rada jasan pogled na do sada zamagljen i djelomice neprovidan dija-

lekatni pejzaž čakavskoga sjeverozapada. Njome su jasno i nedvosmisleno razgraničeni dijalekatski entiteti na hrvatskome sjeverozapadu, a jedan od njih, starinački ekavski, precizno je portretiran na autoričinoj dijalekatskoj karti, koja je pak osobit prinos hrvatskoj dijalektologiji, napose čakavologiji.

Riječju, rasprava Silvane Vranić *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi* izuzetno je vrijedan prilog kroatističkome jezikoslovlju s konca 20. stoljeća, osobito hrvatskoj dijalektologiji gdje je potreba za sintezama ovakvoga tipa akutna i u tek započetom stoljeću i tisućljeću.

Iva Lukežić

OTOK U STRUJI VREMENA I PERĀ

Goran Kalogjera **KORČULA KOJE VIŠE NEMA**

(Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, Rijeka, 2005.)

Najnovijim naslovom – *Korčula koje više nema* – Goran Kalogjera nastavlja s vrijednim priložima korčulanistici. Jedan je od zaslužnih da se književna i kulturna baština *insulae nigrae* sustavno istražuje i objelodanjuje. Stoga žalim što nema i njegovoga udjela u *Danima Petra Šegedina* odnosno u *Zborniku radova s toga skupa* (prir. D. Jelčić, Gradska knjižnica *Ivan Vidali*, Korčula 2006.).

Pored interesa za povijest kroatistike, povijest makedonsko-hrvatskih književnih i kulturnih prožimanja Kalogjera gaji interes za suvremenu znanstveno-fantastičnu i krimi-prozu, za riječku književnu scenu i udio mlađih i najmlađih na toj sceni. Širina navedenih interesa nije ga skrenula u površan pristup rodnome otoku. Od intelektualaca očekujemo kultur(al)ni internacionalizam i kozmopolitizam,

širinu koja nadilazi spomeničko veličanje svoga dvorišta i uopće "dvorišni horizont". No, više im vjerujemo ako tu širinu potkrijepe sjećanjem na *primalni krik*. Na zavičajnu splav. Jer, stvarna ili izmišljena točka početka uvjetuje neku neumitnu točku završetka, ontološkog i ontičkog. Svakome pripada njegovo osvrtnanje unazad, mnemonični hod niz vrijeme i prostore. Kalogjera ide redom: *Hrvatsko pjesništvo na otoku Korčuli* (1993.), *Iz književne baštine otoka Korčule* (1994.), *Znameniti Korčulani* (1995.), *Bratimsko pjesništvo grada Korčule, Korčulanska pera / Leksikon* (2003.) te *Korčula koje više nema* (2005.). U međuvremenu objavio je niz naslova koji se referiraju na prethodno navedena druga interesna književno-kulturna područja. Na tragu otočnosti jest i novopokrenuta korčulanska